

NIETS IS ZEKER

Een zoektocht naar authentieke kunsteducatie

10 oktober 2008, Verkadefabriek, 's-Hertogenbosch

AUTHENTICITEIT: LASTIG BEGRIIP VORMT WAARDEVOLLE BASIS

DE ONTMOETING CENTRAAL

Het succes van pilotprojecten laat zien dat er genoeg reden is om enthousiast verder te bouwen aan authentieke kunsteducatie. Maar dat vereist actie op de werkvloer. Want er is nog aardig wat weerstand te overwinnen.

'NIETS IS ZEKER', luidde de titel van het minisymposium, en dat was niet voor niets. 10 oktober was een dag om te brainstormen, om alle 'sores en besognes' achter ons te laten', zoals Pieter Mols het noemde, en te onderzoeken hoe we een stap dichterbij 'authentieke kunsteducatie' kunnen komen. Maar authenticiteit blijkt een lastig begrip.

Kinderen zijn de 'creators' van nieuwe ideeën geworden en om die rol goed te kunnen vervullen, moeten ze veel speelruimte krijgen

'Authentieke ontmoetingen bestaan wel', stelde Mols. Doel van deze dag was een vorm te vinden waarin leerlingen het meest profijt hebben van die 'ontmoetingen'.

Een vorm die zich de laatste jaren flink bewijst is het Wanita-concept. Volgens bedenker Irma van Hoorik blijkt de combinatie van kunst en educatie op de Wanita-scholen positief effect te hebben op leren in het algemeen. Cruciaal is volgens haar dat het leren op de Wanita-scholen is ontdaan van het 'moeten'. Kunstenaars worden uitgenodigd om de kinderen uit te dagen uitdrukking te geven aan hun interesses. Er zijn 'kerndoelen' opgesteld, maar de kinderen krijgen alle ruimte om die doelen zelfstandig te halen.

Licht vangen

Toch moet authenticiteit geen nieuwe 'leernorm' zijn, vonden enkele deelnemers. En het zou ook

niet alleen voorbehouden moeten blijven aan kunsteducatie. 'Het moet geen rigide systeem worden', aldus een van de deelnemers.

Aan de andere kant bleek er wel behoefte te zijn aan leerlijnen. Paul Meijer van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten zei geen structurele verschillen te zien tussen kunsteducatie aan eerste- en vierdejaars leerlingen. Terwijl er juist wel een appèl dient te worden gedaan op de ontwikkeling van de kinderen.

In de ochtendsessies kwam naar voren dat kunstenaars daarbij een belangrijke rol kunnen spelen. Zij moeten de juiste competenties hebben om les te geven, maar ze moeten vooral

niet vanuit routines handelen. Zo kun je in lessen over Vincent van Gogh een standaard-verhaal met droge feitjes vertellen, terwijl die lessen ook zijn op te bouwen rond het idee dat Van Gogh bepaalde schilderijen maakte om precies het juiste licht te vangen.

Jef Staes, innovatiearchitect, stelde dat we op dit moment in de geschiedenis iets unieks beleven. Met de voortgang van de technologie en de enorme groei van informatiestromen zijn de jongere generaties in feite slimmer en meer op de hoogte dan de oudere generaties. Dat heeft gevolgen voor managers in het bedrijfsleven die moeten beseffen dat ze niet meer steeds de slimste zijn, maar het geldt ook voor docenten in het onderwijs. Als het gaat om het verwerken van informatie, games, netwerksites, en het toepassen van die kennis en vaardigheden, zijn leerlingen vaak meer ontwikkeld dan degene die lesgeeft. De

- 3 IRMA VAN HOORIK
OVER HET WANITA-CONCEPT
- 4 SJEF STAES:
INSPIRATIE VOOR ONDERWEG
- 5 WORKSHOPS

kinderen zijn de 'creators' van nieuwe ideeën geworden en om die rol goed te kunnen vervullen moeten ze veel speelruimte krijgen.

Derde domein

Toch is het niet zo dat leerlingen volledig vrij kunnen worden gelaten. Om de 'kunstzinnige ontmoetingen' tot een succes te laten worden, is het wel nodig dat kinderen een zekere basiskennis hebben, stelde Vera Bergman van het Brabantse expertisecentrum Bisk, dat de dag organiseerde. De juiste begeleiding is afhankelijk van de leeftijd. Jonge kinderen verwonderen zich vooral over kunst. Wanneer ze wat ouder zijn, gaat de interesse juist naar hoe iets in elkaar steekt. En op een leeftijd van een jaar of twaalf zijn leerlingen vooral nieuwsgierig naar de maatschappelijke en historische context van kunst, aldus Bergman. Over de vraag waar kunsteducatie moet plaatsvinden, liepen de meningen uiteen. Op school, leek een logisch antwoord. Toch vonden sommigen dat kunsteducatie misschien wel het meeste effect kan hebben in het zogenaamde 'derde domein': het gebied tussen school en thuis, zoals bijvoorbeeld een atelier.

In zijn workshop 'De hersenen centraal' benadrukte Harry Gankema van adviesorganisatie KPC Groep dat cognitie en emotie niet los van elkaar werken en dat het onderwijs daar veel meer rekening mee zou

[vervolg op pagina 2](#)

moeten houden. Te vaak wordt kunst in het onderwijs behandeld als feitenkennis, terwijl je volgens Gankema ook het gevoel moet overbrengen. Pas wanneer aan kennis een emotie wordt vastgeplakt, slaan de hersenen die informatie op een degelijke manier op.

Nieuwe pilots stimuleren

Uit de meeste workshops kwam naar voren dat er nog aardig wat hobbels moeten worden genomen om mensen te overtuigen van de voordelen van nieuwe manieren van kunsteducatie. 'Veel mensen hebben de neiging om meteen over het "hoe" na te gaan denken', ontdekte Arjan van Eeten. Bij zijn verhaal over het MINT-concept, dat bij het ontwikkelen van onderwijs uitgaat van de talenten van individuele kinderen, bleek die

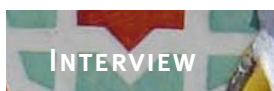
hoe-vraag telkens terug te komen. Terwijl die volgens Van Eeten pas later aan de orde komt. Eerst is het belangrijk je af te vragen wat je wilt overbrengen.

Authentieke kunsteducatie komt langzaam van de grond. Volgen Vera Bergman is het belangrijk nu verder te gaan met een groep gelijkgestemden om nieuwe pilotprojecten als de Wanita-scholen te stimuleren. Wie zich daarbij wil aansluiten is van harte welkom, nodigde Pieter Mols de deelnemers uit. Aan de rand van de jungle, waar de kruisbestuivingen plaatsvinden, moet deze groep met passie verder werken aan relevante initiatieven. Daarbij is het van groot belang 'op de werkvloer' te beginnen. Want voor authentieke kunsteducatie is een kleine revolutie nodig.

BELANGRIJKE VERVOLGSTAPPEN

- **CREËER EEN GROEP VAN GELIJKGEZINDEN DIE HET VOORTOUW NEMEN.**
- **ONTWIKKEL VERDER OP EEN PERIFERE PLEK, AAN DE RAND VAN HET OERWOUD OF OP EEN BANKJE LANGS DE SNELWEG.**
- **VOEG VOORTDUREND INSPIRATIE IN UIT ANDERE DOMEINEN.**
- **BEGIN OP DE WERKVLOER.**
- **MAAK RUIMTE VOOR PASSIE.**
- **ZORG VOOR EEN NIEUWE, KRACHTIGE EN INNOVATIEVE MANIER VAN PRESENTEREN.**

AUTHENTICITEIT IS IETS INTIEMS

Silvia Andringa, jeugdtheater-regisseur, Theater Het Laagland: 'Authentieke kunsteducatie is een gewetenskwestie voor mij. Ik hoor en zie zoveel mensen die zich met enorme overtuiging inzetten voor dat vak. Maar zoals het nu is, en dan heb ik het vooral over de podium-kunsten, lukt het niet. Zodra kinderen in groepen zitten, zoals bij een theatervoorstelling, ontstaat er groepsgegedrag. Door het rumoer werkt de voorstelling niet meer. Voor authentieke kunsteducatie moet je de ervaring optimaal maken, dat wil zeggen de afstand tussen kind en kunstenaar zo kort mogelijk maken. Authenticiteit vereist een intieme ontmoeting.'

GEHOORD TIJDENS DE OCHTENDSESSIES

- In welke mate kun je het leerproces van kinderen sturen zonder dat de authenticiteit verloren gaat? - Hoe kun je bij het werken met groepen toch aansluiten bij individuele authentieke beleving? - Sommige kinderen voelen zich goed wanneer zij de ruimte krijgen; anderen hebben daar erg veel moeite mee. - Is internet wel een verrijking? Moeten we ons erbij neerleggen dat een groot deel van het leven van jongeren zich online afspeelt? Of kunnen we ze een alternatief bieden? - Wellicht is bij kunstdossiers de vorm niet goed gekozen. Daarom is het	beter eerst over de inhoud na te denken; pas dan kan een kunstdossier verrijkend zijn. - Komt betekenis geven uit jezelf of leer je dat van anderen? - Het moet mogen mislukken! - Authenticiteit is een sociaal proces, geen blanco item. - Leerlingen weten op bepaalde vlakken meer dan de leerkracht. - Authentieke kunsteducatie zou niet op scholen kunnen plaatsvinden? Het onderwijs moet kantelen, met de Wanita-school als voorbeeld. ●●

‘GEEN WASLIJNEN MET RIJEN DEZELFDE TEKENINGEN’

Op Wanita-scholen staat kunsteducatie centraal binnen alle andere vakken. Volgens Irma van Hoorik, die het idee bedacht, komt daarmee ‘de liefde voor taal én de liefde voor leren vanzelf’.

HET WANITA-PROJECT was in 2001 een van de vijf winnende ideeën van een wedstrijd die werd uitgeschreven door toenmalig onderwijsminister Hermans. Gevraagd werd om niets minder dan een ‘school voor de toekomst’ te ontwerpen. Irma van Hoorik bedacht een systeem waarin kunsteducatie centraal staat te midden van alle andere vakken. Die kunsteducatie is op haar beurt helemaal gericht op de zoektocht van de leerling: een

‘De kunsten worden de media om op de wereld te reflecteren’

zoektocht naar zichzelf en naar de wereld om hem heen, legde Van Hoorik in Den Bosch uit. Bij de sinds 2002 aangesloten pilotscholen in Rotterdam en Krimpen a/d Lek komen op gezette middagen kunstenaars langs. Binnen Wanita fungeren die als gidsen: ze stimuleren de interactie met kunst. Vier scholen hebben zich inmiddels aangesloten bij de pilot. ‘De authenticiteit in het onderwijs groeit in het tempo van de afzonderlijke scholen’, aldus Van Hoorik. ‘De reden is dat het soms wat tijd kostte om de teams van docenten mee te krijgen in deze nieuwe methode. Op de ene school ging dat sneller dan op de andere. Het was tenslotte een idee dat van boven kwam, van de directie.’

Volgens haar zal kunst op termijn geen apart onderdeel meer zijn binnen educatie maar een soort prisma waardoor naar het hele onderwijs kan worden gekeken. ‘De kunsten worden de media om op de wereld te reflecteren’, aldus Van Hoorik. ‘Die reflectie hoort – net als verwondering en het kunnen omzetten van die verwondering in een reactie – tot de basisvaardigheden, tot een basishouding die we de kinderen binnen Wanita proberen aan te leren.’

Aanhaken bij het kind

Dat is één deel van het verhaal. Het andere deel is dat van authentieke kunsteducatie pas sprake is als wordt aangehaakt bij de leef- en ervaringswereld van het kind. Dan pas leidt de ontmoeting met de kunstenaars en met de kunsten tot reflectie, verwondering en reactie. Dat betekent geen waslijnen met rijen dezelfde tekeningen meer in het klaslokaal. Kinderen verdiepen zich meer in hun eigen voorkeuren, en hoe ze daar met de verschillende kunstvormen uitdrukking aan kunnen geven.

‘De kunstenaars verleiden de kinderen tot iets waartoe ze zonder begeleiding niet in staat zouden zijn geweest’

‘De kunstenaars verleiden de kinderen tot iets waartoe ze zonder begeleiding niet in staat zouden zijn geweest.’ De Russische ontwikkelingspsycholoog Lev Vygotsky noemde dat ‘het reiken naar de zone van de naastgelegen ontwikkeling’. De spelregel is: onderzoekend leren. De kunstenaars vertalen de leerthema’s naar activiteiten waaraan de kinderen kunnen en willen deelnemen.

Nog te productgericht

‘Docenten en directieleden van de aangesloten scholen vinden het kunsteducatieonderwijs ingrijpend veranderd’, aldus Van Hoorik. Die veranderingen verlopen niet altijd zonder hobbels. ‘Voor sommige docenten was het een hele kunst om aan te haken bij de wereld van het kind. Door dat snel te herkennen kunnen we die docenten beter begeleiden.’ Verder zei Van Hoorik dat het kunstonderwijs nog steeds iets ‘te productgericht’ is. Volgens

‘De kinderen werken socialer, zelfstandiger en gemotiveerder’

haar moet er nog meer verdieping plaatsvinden. Bovendien is de werkdruk voor de docenten best hoog.

Maar de resultaten zijn merkbaar. ‘De kunstenaars zien authentieke kunstontmoetingen ontstaan’, aldus Van Hoorik, ‘en de kinderen werken socialer, zelfstandiger en gemotiveerder’.

Zeer opmerkelijk is dat de Rotterdamse pilotschool veel meer motivatie voor leren in het algemeen ziet. ‘Vooral bij jongens. In klassiek onderwijs werd ingezet op taal, taal en nog eens taal. Maar die investering vertaalde zich niet in meer motivatie en taalbeheersing. Met Wanita lijkt de liefde voor taal én de liefde voor leren vanzelf te komen. Er is dus een geweldige transfer naar het onderwijs buiten de kunsten. Het leren is ontdaan van het moeten omdat de kinderen zelf keuzes kunnen maken.’

● ●

INTERVIEW

HET GAAT OVER EEN FLITS

Erica van de Kerkhof, Theater Artemis: ‘Authenticiteit is een kwestie van de bevlogenheid van de kunstenaar overbrengen op de kinderen. Dat is niet iets wat in grote aantallen of voortdurend gebeurt. Dat gaat over momenten, flitsen. Als je werkt vanuit die bevlogenheid, dan kun je die momenten oproepen, je kunt het proces een beetje sturen, maar aan de andere kant heb je er ook weer niet zo gek veel grip op. In mijn ervaring zijn authentieke ontmoetingen met kunst

vooral mogelijk als kinderen zélf aan het werk gaan. Artemis is heel erg op zoek naar een vorm daarvoor. We hebben in ieder geval ontdekt dat het bestaande systeem van schoolvoorstellingen niet werkt. Door die grote groepen kijken kinderen niet meer met een open houding naar theater. Dan verliezen de voorstellingen hun kracht.’

● ●

'ALLES MOET GERICHT ZIJN OP DE RED MONKEYS'

Nieuwe diersoorten ontstaan niet midden in het oerwoud maar juist aan de randen, betoogt innovatiearchitect Jef Staes. En dat geldt ook voor nieuwe ideeën.

BELGISCHE INNOVATIEARCHITECT JEF STAES – 'ik mag jullie nu fijn 35 minuten gijzelen met mijn Kempische accent' – vuurde in razend tempo zijn ideeën op de zaal af: van 2D naar 3D, rode apen, settlers, followers, rode apen-jagers, creators. Zijn verhaal ging over veel meer dan alleen het onderwijs: het ging over het hele bedrijfsleven. Maar, zo bleek al snel, het ging ook over onderwijs. En over dat de sleutel om iets tot een succes te maken, te vinden is in de passie van het individu. En dat het dus cruciaal is die passie uit de mensen te halen.

'We zitten op een uniek moment in de geschiedenis: kinderen hebben meer toegang tot informatie dan de generatie vóór hen'

We leven volgens Staes in een *global information wave* waarin informatie, naast water, aarde, vuur en lucht, het vijfde element is geworden. Maar veel mensen kunnen nog niet goed omgaan met die snelle veranderingen. En dat hindert onder meer de voortgang die leerlingen kunnen maken. 'We zitten op een uniek moment in de geschiedenis: kinderen hebben meer toegang tot informatie dan de generatie vóór hen. Ze zitten thuis gepassioneerd achter de computer. Maar wat gebeurt er als ze op school komen? Dan dwingen wij ze in een oud stramien, dan veranderen we ze in passieloze dozen.' Onderwijs levert volgens hem diploma's af, geen talent. Het opvallende is dat die leerlingen buiten het onderwijs om steeds

slimmer worden door thuis op een intuïtieve manier met de informatiestromen van internet om te gaan. 'Maar dat is niet een creativiteit en een inventiviteit die door scholen wordt herkend. En dus devalueert de waarde van het diploma', aldus Staes. 'Alleen weten de scholen dat nog niet.'

'Innovatie kan een slagveld zijn'

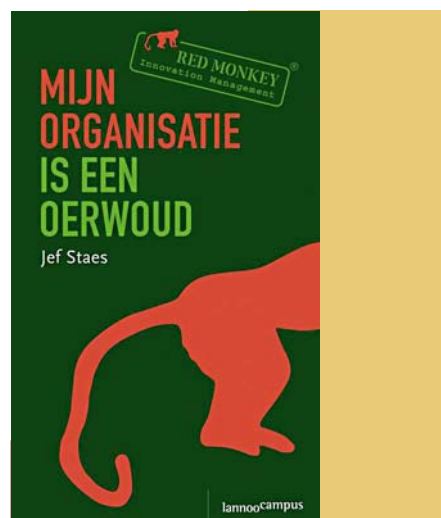
Rode aap

Net zoals de nieuwe manager in bedrijven niet langer de slimste van het groepje is, moeten docenten begrijpen en accepteren dat ze, in ieder geval op bepaalde gebieden, niet langer het slimste jongetje van de klas zijn. Het is de taak van het onderwijs om leerlingen met nieuwe ideeën – 'red monkeys' volgens Staes – te omarmen en te stimuleren. Vroeger dacht men dat nieuwe diersoorten midden in de jungle ontstonden. Maar ze blijken juist aan de randen van de jungle te ontstaan, waar verschillende diersoorten nieuwe kruisingen aangaan, waar de bruine aap het met de rode zeevis doet. En dat geldt ook voor nieuwe ideeën in het onderwijs en voor de ontmoeting van kunst en educatie: aan de randen, door de kruisbestuivingen van verschillende gebieden, komen de nieuwe ideeën op.

Organische evolutie

Hoewel conflict volgens Staes bij elke organisatie hoort waar passievolle mensen werken, heeft innovatie de vorm van een 'organische evolutie'. Niet iedereen, niet elke

'Ze zitten thuis gepassioneerd achter de computer. Maar wat gebeurt er als ze op school komen? Dan dwingen wij ze in een oud stramien'

leerling en niet elke docent is een *creator* en een *pionier*, zoals Staes de vernieuwers noemt. Anderen vervullen juist de taak van *settlers* en *followers*, vaak de mensen met de grootste en belangrijkste netwerken – netwerken die nodig zijn om nieuwe ideeën van de grond te krijgen. Alle vier verdienen erkenning, aldus Staes. En alleen door samenwerking – de organische evolutie – komen we echt vooruit. 'Alle energie moet gaan naar de red monkeys. Dat vraagt sterke directeuren, sterke managers, sterke docenten. Want vaak komen die uit de groepen van settlers en followers, en ze kunnen zich dus wel eens aangevallen of overweldigd voelen door nieuwe ontwikkelingen. Daarom is de eerste reactie van organisaties ook vaak weerstand, een bevestiging van de bestaande orde. Innovatie kan een slagveld zijn.'

INTERVIEW

LEVENSECHTE INJECTIES

Paul Meijer, Hogeschool voor de Kunsten Amsterdam:

'Het begrip authenticiteit betekent voor mij vooral: levensecht. Voor mij is dat een inspirerend begrip, dat vragen oproept, meer dan dat het definitieve antwoorden geeft. Hoe kun je scholen en educatieve centra meer verbinden met professionele

kunst(enaars) en met wat kinderen thuis maken en doen? Is het mogelijk om jongeren de worsteling te laten ervaren die een kunstenaar meemaakt? Bijvoorbeeld: leerlingen voeren zelf delen van een voorstelling op, voordat zij naar de voorstelling gaan en met acteurs praten. Dat werkt. Maar wat daarna? Wat leveren die levensechte "injecties" op? Is er sprake van een leerlijn?'

ZONDER NIEUWE MEDIA ZIJN JONGEREN ONTHEEMD

Nieuwe media zijn voor jongeren essentieel als het gaat om creativiteit en om het samen delen. Daarom zijn nieuwe media niet meer weg te denken bij authentieke kunst-educatie, meent 'onderwijstechnosoof' Fons van den Berg.

'VERGELIJK HET MET EEN KIND dat een tekening maakt en deze aan opa en oma wil laten zien', verduidelijkte Van den Berg, leraar Nederlands en gespecialiseerd in de toepassingen van nieuwe media. Voor creativiteit gebruiken jongeren de computer: foto's bewerken, grafisch ontwerpen, teksten schrijven. En ook het delen doen ze via de computer, via sociale netwerken, blogs, chats

'Je wilt dat kinderen aan de slag gaan, dus zul je gebruik moeten maken van de tools die zij kennen'

en online fora.

'Jongeren voelen zich ontheemd als zij niet kunnen beschikken over nieuwe media', aldus Van den Berg. 'Ze slaan nog liever een dag over met eten dan dat ze een dag niet online kunnen zijn. In het onderwijs moet je je kunnen verplaatsen in de hoofden van de kinderen: je wilt dat kinderen aan de slag gaan, dus zul je gebruik moeten maken van de tools die zij kennen.'

Eigen tools

Van den Berg pleitte er dan ook voor 'kids' creatief uit te dagen. 'Doe niet aan kunsteducatie, doe aan kunst. Laat ze hun eigen tools gebruiken, zodat ze op hun eigen

Moderne technieken brengen creatieve mogelijkheden binnen het bereik van veel mensen.

Bekijk ook de [sheets](#) van Fons van den Berg.

terrein kunnen werken aan hun eigen ontwikkeling. Dat is authentiek leren.' Daarvoor moet je kinderen op hun eigen niveau prikkelen, ook als ze met sommige dingen

'Doe niet aan kunsteducatie, doe aan kunst'

verder zijn dan de leraar. 'Laat ze problemen oplossen waarvan je zelf nog niet wist dat ze bestaan. De wereld op internet is zo groot en kent oneindig veel mogelijkheden. Kinderen zijn hierin verder dan hun leraren. Durf dat te erkennen en maak gebruik van wat ze zelf aandragen.'

Verscheidene deelnemers vroegen zich af hoe je leerlingen dan toch verder kunt helpen.

'Waar blijft de gepassioneerde docent die het kind kan leren buiten de paden te treden en een andere smaak te proeven?'

Volgens Van den Berg houden oude vaardigheden en technieken hun waarde. De nieuwe media komen daarvoor niet voor in de plaats. 'Laat ze naast elkaar bestaan. Zie het als extra mogelijkheden. Er is een hele wereld van nieuwe toepassingsmogelijkheden bij gekomen.'

● ●

INTERVIEW

PASSIE IS WEL AANWEZIG

Jolanda van de Korput, basisschool de Liniedoorn, Breda:

'We moeten nog ver gaan in de kunsteducatie om te komen waar we willen zijn. Het mooie is dat in het onderwijs ook veel te halen is op dat gebied. Docenten willen vaak kennis of een vaardigheid aanleren, terwijl kinderen vanuit zichzelf al erg mooie dingen kunnen maken. Omdat het thema van de afgelopen kinderboekenweek poëzie was, hebben we bijvoorbeeld kinderen uit de bovenbouw bij mij op school gedichten laten schrijven. De docenten zeiden dat dat veel te moeilijk zou zijn. Maar de kinderen schreven heel krachtige poëzie.'

● ●

DOCENTEN HERKENNEN TALENTEN

MINT is een nieuw schoolconcept, dat uitgaat van de talenten van individuele leerlingen en daar het onderwijs aan aanpast. De docenten spelen een hoofdrol.

HET IDEE ACHTER MINT is dat bij kinderen van drie tot vijf jaar al te zien is waar ze goed in zijn. Juist die talenten zouden in het onderwijs gestimuleerd moeten worden. Arjan van Eeten vertelde hoe dat idee inmiddels is uitgewerkt tot een experiment. De spin-off van dat experiment zal worden uitgewisseld met 33 scholen ten zuiden van Eindhoven die nu al hebben aangegeven geïnteresseerd te zijn. 'Vooral aan de kant van het bèta-denken wordt weinig talent herkend', stelde Van Eeten in de workshop. 'Kinderen van drie tot vijf jaar krijgen vaak les van vrouwen. En die hebben over het algemeen minder affiniteit met

bètavakken. Dat stuurt de voorkeuren van de kinderen.'

Uiteraard draait MINT niet alleen om bètavakken. Het is de bedoeling elk talent te stimuleren, door de kinderen uit te dagen volgens methoden uit het ervaringsgericht onderwijs.

'Vooral aan de kant van het bèta-denken wordt weinig talent herkend. Kinderen van drie tot vijf jaar krijgen vaak les van vrouwen'

Kinderen inspireren

Hoe ziet zo'n authentieke leeromgeving er dan uit, vroeg men zich af in de workshop. Dat kon Van Eeten niet zeggen. 'De hoe-vraag is aan de leerkracht, dat is zijn vak. De leerkracht met zijn speciale vaardigheden is een van de pijlers van dit concept. Die maakt een omgeving

waarin de kinderen zich kunnen verwonderen over kunsten en wetenschappen. Binnen MINT zijn het niet kunstenaars die als gids fungeren, zoals op de Wanita-scholen, maar professionele docenten. Zij moeten de kinderen inspireren en motiveren. De motieven van docenten en leerlingen om zich ergens in te verdiepen, moeten gelijk worden.'

Het is belangrijk helder uit te leggen wat er precies gebeurt, ondervond Van Eeten, zeker in de beginfase, nu MINT-projecten alleen in bestaande scholen worden opgezet. Inmiddels zijn er ook afspraken gemaakt met een school in het voortgezet onderwijs. Daardoor kunnen de kinderen na de basisschool doorstromen naar een school die ook werkt volgens het MINT-principe.

WORKSHOP 3: DE GEREEDSCHAPSKIST VAN KUNSTEDUCATIE

DE KIJKER EEN JUISTE BRIL GEVEN

Een belangrijk punt bij authentieke kunsteducatie is: zijn alle leerlingen in staat tot het stellen van eigen leervragen?

WORKSHOPLEIDER VERA BERGMAN besprak deze vraag aan de hand van een tweetal stellingen. De eerste daarvan was: 'Kunst spreekt niet altijd voor zich', een stelling waar Pieter Mols over heeft geschreven in de publicatie 'Niets is zeker'.

Uit de groep kwam naar voren dat wanneer kunst niet altijd voor zich spreekt, je de kijker wel helpt wanneer je hem de juiste bril meegeeft.

Frans van Lokven vond dat je de vraag moet toespitsen op een onderwerp of kunstobject. 'Het onverwachte, onvoorbereide, heeft een zeer grote impact. En je hebt een andere perceptie met voorinformatie.'

Het gaat dus eigenlijk meer over hoe je kunst ziet. Als je kunst ziet als communicatiemiddel,

dan is een kunstobject een boodschap. Het kunstwerk is echter nooit eenduidig: de kunstenaar heeft altijd een intentie, maar de toeschouwer geeft zelf ook actief betekenis aan het kunstwerk. En hoe meer 'gereedschap' de toeschouwer heeft, hoe rijker de betekenis. Uit 'Niets is zeker' werd Hargraves geciteerd, die stelde dat mensen die ooit met kunst geconfronteerd zijn dus een ervaring hebben en daaruit betekenis afleiden. Daaropvolgend zei Folkert Haanstra dat je daarbij wel basiskennis nodig hebt.

Kinderen halen dingen uit een kunstobject die passen bij hun ontwikkelingsniveau

Cognitieve emoties

De tweede stelling 'Er is een relatie tussen kunst en cognitie' ging dieper in op deze genoemde basiskennis. Gilbert Bongaerts

merkte op dat hoe meer je gezien hebt, des te meer bagage heb je. Dus begrijp je meer. Volgens Bergman moet de basiskennis die je bij je draagt overal toepasbaar zijn.

Daarna werd de koppeling gemaakt tussen emotie en cognitie. Inleving bijvoorbeeld is een cognitieve emotie. Ook in de kunsten heb je emoties die te maken hebben met cognitie. Kinderen gaan pas leervragen stellen als er een basis is. Ze halen dingen uit een kunstobject die passen bij hun ontwikkelingsniveau.

De groep constateerde daarna dat het goed zou zijn om een canon van de kunsteducatie te ontwikkelen, met daarin een basis waar iedereen het over eens is. Hierin kunnen de leerinhouden worden vastgelegd, ofwel de gereedschapskist. Waarschijnlijk zal dit ten goede komen aan het faciliteren van authentieke kunstontmoetingen.

AUTHENTICITEIT IS NIET ZEKER

Workshopleider Pieter Mols had het woord opgezocht in Van Dale. 'Authentiek' staat voor: een eigen kenmerk dragend, waarachtig, oorspronkelijk. Toch kan het lastig zijn te bepalen wat aanspraak mag maken op het predicaat 'authentiek'.

ZO VOORZAG MARCEL DUCHAMPS ooit een industrieel vervaardigd urinoir van zijn handtekening. Daarmee werd het een échte Duchamps – wat nadrukkelijk een uitspraak inhield over authenticiteit. Vele jaren later vernielde een vandaal het urinoir. Maar bij nader inzien bleek het slechts te gaan om een van de latere door Duchamps geautoriseerde versies. Het 'echte' origineel bleek al vele jaren eerder verloren gegaan.

Het proces tussen leerling en kunst is heel precair

Mols had meer intrigerende voorbeelden. De 'Brillo boxes' van Andy Warhol bijvoorbeeld: op ware grootte nagemaakte verpakkingsdozen van Brillo. 'Filosoof Arthur Danto concludeerde terecht dat het hier gaat om een spel met

authenticiteit', aldus Mols.

Twee Franse kunstenaars kochten ooit een manga-karakter en doopten haar Ang Lee. Ze lieten een reeks kunstenaars los op deze 'lege huls', waardoor deze betekenis kreeg: verschillende karakters. Als afsluiting van dit project verklaarden ze haar officieel dood, via een notariële acte. 'Wie of wat is of was de authentieke Ang Lee?'

Zo zijn er meer gevallen waar authenticiteit ter discussie staat. Mols noemde het Holland pretpark in Japan, waar diverse bezienswaardigheden op ware grootte zijn nagebouwd in een dorpse setting. En de wanhopige mens op het schilderij 'De Schreeuw' van Edvard Munch, is dat niet gewoon dé mens?

EigenAARDig

Vervolgens vroeg Mols iedereen aan te geven wat voor hen persoonlijk authenticiteit is. Dat leverde reacties op als: eigenAARDig, er is er maar één van, echt, het verandert je, oorspronkelijk, indrukwekkend, gekleurd (in de zin van een statement zijn), de individuele gedachte en de hand van de kunstenaar.

Wat zouden dan randvoorwaarden zijn om authentieke ervaringen te genereren? Dat leverde, zoals een van de deelnemers opmerkte, veel antwoorden op die ook gelden voor het stimuleren van een acteur: aandacht, concentratie, echtheid, openheid, wederkerigheid en ontvankelijkheid.

Voor een intermediair zijn dergelijke antwoorden heel belangrijk. Het proces tussen leerling en kunst is heel precair, vond iedereen, evenals de positie tussen leerkracht en leerling. 'Je moet je bewust zijn van deze brugfunctie', aldus Mols, 'daar je positie in bepalen. Die positie kan per situatie wisselen.'

WORKSHOP 5: DE HERSENEN CENTRAAL

GEVOELDE BETEKENIS

Taal krijgt te veel aandacht binnen het traditionele onderwijs, vindt Harry Gankema. Zijn cognitietheorie combineert kennis uit de neuropsychologie en de onderwijskunde.

WAT IS LEREN? Volgens Gankema, die sinds de jaren negentig onderzoek doet naar informatieprocessen in de hersenen, wordt daar vaak onder verstaan: het verwerven van kennis die je ontbeert. Maar in zijn optiek gaat het eerder om een transformatie van al aanwezige kennis.

En wat is kennis? Volgens Gankema is dat het vermogen tot handelen, iets wat in je hoofd onlosmakelijk is verbonden met emotie. Hij onderscheidt vier vormen van cognitie. Ten eerste het vermogen tot handelen zoals dat genetisch is bepaald; het leren gaat automatisch, kunnen en weten vallen samen (vergelijkbaar met het zaadje dat in goede grond vanzelf tot groei komt). Ten tweede het vermogen tot handelen waarbij kennis en ervaring samengaan (het individu handelt binnen een bepaalde omgeving, zoals leeuwen die in groepsverband jagen).

Een derde vorm van cognitie behelst formele kennis, dat wil zeggen: talige kennis. Het gaat dan om een bewuste manier van leren. Als vierde vorm tot slot is er de wetenschap.

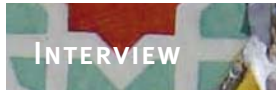
Diepgang ervaren

'Onderwijs gaat traditioneel over de cognitiegebieden drie en vier', aldus Gankema. 'Kunst is goed in de directe uitwisseling tussen twee en vier.' Volgens Gankema gaat het om 'gevoelde

'Kunst moet emotie overbrengen. Het is daarom beter een enkel kunstwerk diepgaand te behandelen dan veel stukken vluchtig te verkennen'

betekenis'. 'Kunst moet emotie overbrengen. Het is daarom beter een enkel kunstwerk diepgaand te behandelen dan veel stukken vluchtig te verkennen. Je moet een muziekstuk bijvoorbeeld zo bestuderen dat je de diepgang, de emotionele waarde ervan ervaart.'

Bij authenticiteit, vindt Gankema, gaat het erom de essentie te raken, die te kunnen communiceren. 'De kunstenaar moet de tweede vorm van cognitie communiceren.'

INTERVIEW

EMOTIES OPROEPEN

Beppie Remmits, Centrum voor de Kunsten Eindhoven:

'Authentieke kunsteducatie heeft met emoties te maken. Het vermogen om die emoties te communiceren naar de kinderen, dát is authenticiteit. Mijn vraag is: hoe doe je dat? Veel docenten kunnen wel kennis overdragen maar niet de bijbehorende passie – niet naar de kinderen in elk geval. Als je het op een manier doet die aansluit bij hun cognities, bij de manier waarop die kinderen informatie verwerken in hun hersenen, dan lukt het wel. Voor dat soort passionele ervaringen moeten docenten dus zorgen.'

